

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Agnieszka Kodzis-Sofińska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- Tytuł magistra filologii w zakresie filologii germańskiej uzyskałam 31 maja 1999 roku na Uniwersytecie Wrocławskim na podstawie pracy *Exzentrische Gestalten im Werk von Heinrich Böll* napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Norberta Honszy
- Tytuł magistra filologii w zakresie filologii niderlandzkiej uzyskałam 3 czerwca 2002 roku na Uniwersytecie Wrocławskim na podstawie pracy *Nederlandse motieven in het leven en werk van Johannes Scheffler* napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Stefana Kiedronia.
- Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa uzyskałam na Uniwersytecie Wrocławskim 18 listopada 2003 roku na podstawie rozprawy *Melancholia w twórczości Heinricha Bölla*. Opiekę naukową nad pracą sprawował prof. dr hab. Norbert Honsza, recenzowali prof. dr hab. Leszek Żyliński z Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu i prof. dr hab. Wojciech Kunicki z Uniwersytetu Wrocławskiego.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 1 października 1999 – 30 czerwca 2003 – doktorantka w Studium Doktoranckim Bibliologii, Językoznawstwa i Literaturoznawstwa na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego
- 1 października 2003 – 27 stycznia 2004 – nauczyciel w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Legnicy
- 28 września 2004 – 28 września 2007 – asystent w Wyższej Szkole Filologicznej we Wrocławiu (umowa o dzieło)
- 31 stycznia 2005 – 30 września 2005 – nauczyciel w Kolegium Nauczycielskim im. Grzegorza Piramowicza we Wrocławiu
- od 1 października 2005 r. – adiunkt w Zakładzie Literatury Niemiec po 1945 roku w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego (mianowanie)

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego

Monografia – *Oblicza literackiej twórczości generacji Golfa. Nurty ideowo-artystyczne w utworach niemieckich pisarzy przełomu XX i XXI wieku*

b) autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa

Kodzis-Sofińska Agnieszka, *Oblicza literackiej twórczości generacji Golfa. Nurty ideowo-artystyczne w utworach niemieckich pisarzy przełomu XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015, 284 s. ISBN 978-83-229-3482-1.

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Głównym założeniem mojej pracy było zbadanie fenomenu „generacji Golfa” jako zjawiska z uwzględnieniem najbardziej reprezentatywnych przedstawicieli, kierunków ideowo-artystycznych, a także usytuowanie twórczości tego pokolenia w kontekście współczesnej niemieckiej kultury literackiej, ukazanie czynników zarówno tych pisarzy łączących, świadczących o zbieżności światopoglądu i estetyki, jak i przyczyn późniejszej ich dezintegracji. Z tego bloku zagadnień badawczych, zasługujących, moim zdaniem, na szczególną uwagę, wyeksponowałam przede wszystkim kwestie estetyczne, a wśród nich zwłaszcza sposób konstrukcji tworzywa literackiego oraz swoisty, charakterystyczny dla generacji Golfa wybór tematyki. Wiele miejsca poświęciłam również analizie dorobku literackiego najbardziej wyrazistych pisarzy tego pokolenia oraz ukazaniu procesu ich twórczej ewolucji. Podjęłam także próbę określenia pojęcia „generacja Golfa”, jego cech konstytutywnych i zakresu. Rozstrzygnięcie tych kwestii wymagało odpowiedzi na następujące pytania szczegółowe: jakimi właściwościami indywidualnymi wyróżniali się pisarze zaliczani do tej generacji; jaki był ich wizerunek medialny; w jaki sposób sukces wydawniczy oddziaływał na ich twórczość; jakie występowały zależności między twórczością poszczególnych przedstawicieli generacji Golfa; jakie cechy twórczości były dla nich wspólne; czy można w ich wypadku mówić o świadomości pokoleniowej; czy zachodzą jakieś analogie między generacją Golfa a innymi stowarzyszeniami literackimi znanymi z historii literatury niemieckiej; jakie są relacje między twórczością tej generacji a nurtem literatury pop?

Bodźcem do napisania niniejszej rozprawy było utworzenie portalu www.single-generation.de, na którego stronach opublikowano wykazy nazwisk autorów sporządzone według ich przynależności do określonych pokoleń. Generacji Golfa przyporządkowano tam nazwiska 120 pisarzy i dziennikarzy. Przeglądając strony portalu zauważyłam, że twórczość tych autorów nie była dotąd przedmiotem poważniejszych opracowań, choć ich dzieła często osiągały wysokie nakłady i plasowały się na listach książkowych bestsellerów. Ponadto stwierdziłam, że niektóre z nich doczekały się już tłumaczeń na język polski. Biorąc to wszystko pod uwagę uznałam, że literacki fenomen, jakim bez wątpienia jest twórczość generacji Golfa, w pełni zasługuje na naukowe potraktowanie.

Praca jest zatem studium pionierskim, rzucającym światło na zjawisko będące w literaturoznawstwie swoistym *novum*. Dokonując jego analizy, bazowałam na materiale egzemplifikacyjnym najbardziej odpowiadającym moim założeniom badawczym. W doborze tekstów literackich kierowałam się zasadą reprezentatywności, obligującej do eksponowania autorów i tekstów najlepiej obrazujących różnorodność kierunków i form artystycznych w twórczości generacji Golfa. Natomiast ograniczając zakres swoich badań do lat 1995–2010, miałam na uwadze fakt, że był to okres w działalności literackiej tego pokolenia istotny i swoisty, kiedy to stanowiło ono prężną i stosunkowo zwartą formację twórców, zbliżonych do siebie pod względem światopoglądowym i estetycznym.

Realizacja określonych wyżej zadań wymagała zastosowania odpowiedniej metody porządkującej i ukierunkowującej prowadzone w pracy badania. Za najbardziej przydatną spośród istniejących uznałam metodę monograficzną polegającą na uwydatnieniu, szczegółowej analizie i wszechstronnym opisie zjawiska, w danym wypadku najbardziej reprezentatywnych tendencji i nurtów ideowo-artystycznych w utworach literatów niemieckich generacji Golfa. Jednak z uwagi na fakt, że dorobek tych pisarzy tworzy całość dość zróżnicowaną, złożoną z dzieł zarówno *stricto* literackich (powieści, opowiadań), gatunków dziennikarsko-publicystycznych (reportaży, felietonów), tekstów sztuki użytkowej (poradników, dokumentów, reklam), a także zawiera liczne aluzje intertekstualne, kody i gry językowe, taki model analityczny okazał się w tym wypadku niewystarczający. Nieodzowne było również odwołanie się do teorii i praktyki badawczej współczesnej antropologii literatury, kulturologii i socjologii. W wyniku tego przyjęta w pracy metoda analizy przybrała charakter hybrydyczny, została ukierunkowana na badania transdyscyplinarne. Takie ujęcie twórczości literackiej generacji Golfa, pozwoliło ukazać jej bogactwo i różnorodność, umożliwiło szeroki i wielostronny ogląd.

Niniejsza rozprawa składa się ze wstępu, czterech zasadniczych rozdziałów, podsumowania, bibliografii oraz indeksu nazwisk. We wstępie określłam przedmiot, zakres, cele i metodologię pracy, wyjaśniam podstawowe terminy pojawiające się w kolejnych jej częściach oraz prezentuję stan badań nad tematem. Dwa kolejne rozdziały stanowią kanwę teoretyczno- i historycznoliteracką późniejszych analiz szczegółowych. Pierwszy z nich pt. *Kategoria generacji jako problem badawczy* zawiera rozważania nad kluczowymi dla pracy pojęciami „pokolenie” i „generacja” oraz przedstawia rozwój badań nad pokoleniowością i jej postrzeganiem w różnych dziedzinach nauki. Ma to na celu obiektywne i wielostronne naświetlenie tego zagadnienia. W tej części pracy dokonuję ponadto rozróżnienia między synonimicznie używanymi pojęciami „pokolenie”/„generacja” a kategoriami pokrewnymi, takimi jak „grupa”, „warstwa społeczna” oraz „kohorta”. Próbuję ponadto wyjaśnić, czy aktywni twórczo literaci generacji Golfa byli stowarzyszeniem rówieśników, ugrupowaniem literackim bądź klasą czy warstwą społeczną. Rozdział ten stanowi zatem podbudowę teoretyczną analizy dorobku literackiego pisarzy generacji Golfa przeprowadzonych w rozdziale czwartym i piątym pracy.

Ponieważ twórców, przypisywanych do pokolenia Golfa, często, choć nie zawsze słusznie, łączono w krytyce z literaturą pop, w trzecim rozdziale pt. *Pop w literaturze niemieckiej przełomu XX i XXI wieku* przedstawiam genezę i typologię tego zjawiska ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień ściśle związanych z falą literackiego popu w latach 90. XX wieku. Istotą niniejszej części rozprawy nie jest jednak kompleksowa charakterystyka popkultury, względnie pop-literatury, lecz jedynie określenie cech dystynktywnych popu, jakie okażą się niezwykle przydatne w trakcie analizy twórczości literackiej generacji Golfa.

Prezentacja prekursorskich utworów generacji Golfa to zadanie czwartego rozdziału niniejszej pracy. Za takie uznać należy przewrotny „manifest” *Tristesse Royale* i uznawaną za „diagnozę pokolenia” książkę *Generation Golf. Eine Inspektion* Florian Illiesa, których opublikowanie było bezpośrednim impulsem do debaty na temat charakteru twórczości młodego wówczas pokolenia pisarzy.

Piąty segment rozprawy (*Główne tendencje ideowo-artystyczne w twórczości przedstawicieli generacji Golfa*) poświęcony jest analizie dorobku reprezentatywnych przedstawicieli tego pokolenia. Korpus badawczy tego rozdziału stanowią teksty beletrystyczne (57), pozycje publicystyczne (40), a także udzielone przez ich autorów wywiady (107). Część tę otwiera charakterystyka dorobku literackiego twórcy pojęcia „generacja Golfa” – Florian Illiesa. Kolejnymi zaprezentowanymi pisarzami tego pokolenia

są uczestnicy projektu *Tristesse Royale* – Benjamin von Stuckrad-Barre i Alexander von Schönburg, którzy mimo podobnych zapatrywań u początków kariery podążyli na dalszych etapach swej twórczości w odmiennych kierunkach. Następną reprezentantką generacji jest Ildikó von Kürthy uznawana za autorkę literatury pop przeznaczonej głównie dla kobiet. Zgodnie z wytycznymi generacyjnymi zawartymi w „inspekcji” Floriana Illiesa w pracy uwzględniona została twórczość pisarzy urodzonych w latach 1965–1975 w Niemczech Zachodnich, podejmujących głównie problematykę kulturalną i społeczną tego kraju z lat 80. i 90. XX wieku oraz początku XXI stulecia. Ostatnie zaś podrozdziały tego bloku zawierają refleksje nad twórczością Thomasa Brussiga i Władimira Kaminera – twórców pochodzących z tzw. bloku wschodniego, nawiązujących jednak wyraźnie w swych utworach do realiów zjednoczonych Niemiec tegoż czasu. Pracę zamyka zwięzła prezentacja wniosków sformułowanych w części analitycznej, bibliografia oraz indeks nazwisk.

Analizy wybranego przeze mnie materiału empirycznego pozwoliły stwierdzić, że poddane badaniu utwory, mimo że wykazują wiele cech różnicujących, układają się we wzorzec o charakterystycznej motywice, obrazowaniu, a także analogicznych rozwiązaniach formalnych. Jedną z najbardziej widocznych cech wspólnych, jakie zaobserwować można w dorobku przedstawionych w pracy pisarzy, jest wyraźnie autobiograficzne nacechowanie ich dzieł, a także przeważająca w ich utworach beletrystycznych narracja pierwszoosobowa. Główne postaci powieści i opowiadań twórców spod znaku Golfa to w większej części antybohaterowie i antybohaterki, demonstrujący swój brak politycznego zaangażowania i skłonność do poglądów neokonserwatywnych przy jednoczesnym powrocie do wartości materialistycznych. Gros figur powołanych do życia przez grupę reprezentatywnych twórców z generacji Golfa to postaci o zapatrywaniach kosmopolitycznych, konfrontowane często z multikulturowością. Kolejną z bardziej widocznych cech wspólnych twórczości przedstawicieli omawianego pokolenia są elementy przejęte z popkultury. Najbardziej oczywiste z nich to skłonność do ukazywania tego, co powierzchowne, fascynacja muzyką pop, modą i markowymi towarami codziennego użytku, którymi się otaczają, przy jednoczesnym ukryciu głębszego znaczenia, które rozszyfrować może wnikliwszy czytelnik (podwójne kodowanie, utwory z kluczem).

Środkiem wyrazu, po który najchętniej sięgają autorzy z generacji Golfa, jest ironia, co wynika również z ich skłonności do popu, z którego estetyką ironia jest nierozzerwalnie związana. Przejawia się ona w utworach zaprezentowanych pisarzy głównie w formie karykatury i groteski, ale też ironii losu. Do najważniejszych cech symptomatycznych

omawianego pokolenie należą ponadto dążność twórców do stylizacji życia codziennego, podniesienia go do rangi dzieła sztuki i poddawania kreacji, inscenizacji. Z tego też powodu większość pisarzy tej grupy chętnie przyjmuje topos *theatrum mundi*, ujmujący życie jako grę i pozorowanie, za jeden z fundamentów swej twórczości. Obserwacje te zatem jednoznacznie dowodzą, że twórczość zaprezentowanych w niniejszej pracy przedstawicieli generacji Golfa można rozpatrywać jako przejaw działalności pokolenia kulturowego.

Wyniki przeprowadzonych badań mogą mieć znaczenie w analizach zarówno literaturoznawczych, historycznoliterackich, lingwistycznych, jak również kulturoznawczych i socjologicznych. Mam nadzieję, że niniejsza praca przyczyni się do zweryfikowania opinii o twórczości przedstawicieli pokolenia Golfa i będzie inspirować do dalszych badań i dociekań naukowych na tym obszarze, podejmowanych do tej pory jedynie sporadycznie. Wnioski z moich rozważań mogą mieć ponadto praktyczne zastosowanie w procesie dydaktyzacji tekstów należących do omawianego zakresu.

3. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

W mojej pracy naukowej koncentruję się na pięciu zasadniczych obszarach:

- Literatura niemiecka po 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem twórczości Heinricha Bölla (w tym – powiązania literatury niemieckiej z psychologią)
  - Związki twórczości Johannesa Schefflera z kulturą niderlandzką
  - Powiązania literatury z muzyką
  - Kierunki artystyczne niemieckich sztuk teatralnych po 1989 r.
  - Niemiecka literatura pop na przełomie XX i XXI w.
-
- **Literatura niemiecka po 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem twórczości Heinricha Bölla (w tym – powiązania literatury niemieckiej z psychologią)**

Pierwsze moje artykuły naukowe nawiązywały do zainteresowań badawczych, które ukształtowały się podczas studiów. *Heinrich Bölls Sonderlinge. Soziale und psychologische Ursachen des Außenseitertums und seine Rolle im Werk des Schriftstellers* (2004) oraz „*Berufserzählungen*” von Heinrich Böll. *Der ungewohnte Beruf als Zeichen der Absonderung und Werkzeug der Gesellschaftskritik* (2007), to teksty, których celem było ukazanie spektrum charakterystycznych dla autora dziwacznych, ekscentrycznych, często zepchniętych na margines społeczeństwa postaci. W drugim z wymienionych artykułów zajmuję się motywem specyficznych profesji, jakimi wzorując się na *Klubie niezwykłych zawodów* Gilberta K. Chestertona obdarza autor wielu bohaterów swoich opowiadań. Są to zawody niepopularne

– wystarczy wymienić tu choćby hyla (*Bekenntnis eines Hundefängers*), szczególnego rodzaju klakiera (*Der Lacher*), czy też kalekiego pracownika urzędu statystycznego, automatycznie wykonującego swą pracę, polegającą na liczeniu przechodzących przez most ludzi (*An der Brücke*) – lub nieistniejące w ogóle (*Im Lande der Rujuks*). Wszystkie one stają się w twórczości pisarza narzędziem krytyki społecznych aberracji.

Moim najważniejszym studium twórczości tego niemieckiego noblisty jest monografia pod tytułem *Melancholia w twórczości Heinricha Bölla* (2007), będąca opublikowaną wersją mojej rozprawy doktorskiej. Praca powstała z potrzeby ustosunkowania się do swoistego renesansu tego pojęcia pod koniec XX stulecia, który wywołał pewne nieścisłości i zatarcie się granic terminu. Zamieszczeniu wokół melancholii nie sprzyjał bowiem fakt, że nie jest ona domeną jednej określonej dziedziny, lecz znajduje się w obrębie zainteresowań różnych nauk od filozofii, socjologii, kulturoznawstwa, poprzez literaturoznawstwo, aż po psychologię i psychiatrię, z perspektywy których postrzegana jest w odmienny sposób. Szczególnym jej rodzajem, z którym ma do czynienia badacz literackiej spuścizny Heinricha Bölla jest melancholia twórcza – odczucie niedosytu i artystycznego niespełnienia, które wbrew podejrzaniom nie działa hamująco na pracę pisarza. Mimo widocznej skłonności do zadumy i rozpamiętywania przeszłości nie przestaje on być przecież trzeźwym, rzeczowym publicystą, satyrykiem czy nawet kpiarzem. Istotą prezentowanych w monografii rozważań było przedstawienie różnorodnych form melancholii, a także galerii melancholijnych i melancholicznych postaci w prozie Heinricha Bölla oraz przejawów tego zjawiska, jako istotnego elementu krytyki społecznej w jego twórczości.

Praca składa się z trzech części. W pierwszej z nich, stanowiącej wprowadzenie, omawiam historię pojęcia „melancholia”, określam jej podstawowe typy i ukazuję przejawy tego zjawiska w sztuce i literaturze. W drugiej części szkicuję sylwetkę autora wykazującego widoczne skłonności do melancholii a nawet stanów depresyjnych. Bazuję przy tym na pismach autobiograficznych i wywiadach. Do korpusu tej części włączam także twórczość eseistyczną autora – jako wyraz jego często emocjonalnych reakcji na ówczesne zajścia, a także analizę zbeletryzowanego „dziennika” z czasów pobytu w Irlandii. Trzecią – zasadniczą część monografii stanowią analizy utworów Heinricha Bölla, w których melancholia jest stanem i motywem dominującym, takich jak na przykład *Pociąg nie miał spóźnienia* (*Der Zug war pünktlich*), *Wstań, no wstań!* (*Steh auf, steh doch auf!*) czy *Kobiety na tle krajobrazu z rzeką* (*Frauen vor Flußlandschaft*) lub też występuje marginalnie jak w *Gdzie byłeś, Adamie?* (*Wo warst du, Adam?*). Böllowscy bohaterowie ulegają bowiem

różnorodnym formom melancholii – od znudzenia, sentymentalizmu poczynając, poprzez występujący okresowo głęboki smutek i na najcięższych przypadkach depresji kończąc. Ponadto melancholią tełnią liczne nostalgiczne opisy – mroczne obrazy aury, krajobrazu, udziwnione cechy charakteru i wyglądu zewnętrznego bohaterów – melancholików. Melancholią napawają w końcu także wnioski, jakie sugeruje czytelnikowi autor.

Ponieważ wyraźne tendencje do eksponowania nadwrażliwości i przygnębienia można zauważyć nie tylko w beletrystyce Heinricha Bölla, lecz także w wielu jego utworach o charakterze dokumentalno-publicystycznym, kolejny artykuł pt. *Spuren der Schwermut in der Publizistik von Heinrich Böll* (2007) poświęciłam omówieniu przejawów melancholii w tego typu publikacjach pisarza. Wprawdzie smutek i nostalgia uwidocznione są przede wszystkim w jego mowach pożegnalnych i żałobnych, takich jak na przykład *Heldentag*, czy *Zum Tod Ingeborg Bachmanns*, ale nie tylko te formy wypowiedzi twórczej znalazły się w centrum mojej uwagi. Przygnębienie i żal odnajduję także w esejach Bölla, zwłaszcza tych nawiązujących do traumatycznych przeżyć wojennych i niechlubnych dziejów (*Sie lachten*, *Die Angst der Deutschen und die Angst vor ihnen*). Podkreślał w nich potrzebę przekazywania owych tragicznych doświadczeń młodszemu pokoleniu, apelował o wyciąganie wniosków z nauki niedawnej historii (*Bekenntnis zur Trümmerliteratur*) i propagował pojęcie „pracy żałoby” („Trauerarbeit”) pobudzając do nieustannej refleksji nad istotą i genezą niechlubnych dziejów ojczyzny. Te myśli nurtowały pisarza również w innych jego utworach. Co ciekawe, także niektóre jego recenzje (między innymi pt. *Denn diese Zeit ist bitterschwer*, *Die weiße Rose*, *Europäische Schwermut konzentriert*), przepełnione były nastrojem melancholii i smutku wyraźnie naznaczonego piętnem urazu psychicznego związanego z tragedią wojny. Wnikliwa analiza owych tekstów umożliwiła mi klasyfikację i opisanie rozmaitych odmian melancholii w utworach niemieckiego noblisty oraz krytyczne spojrzenie na wiele poruszonych przez niego zagadnień i zjawisk społecznych.

Dwa kolejne moje artykuły o twórczości Heinricha Bölla ukazały się w ramach projektu *Arcydzieła literatury niemieckiej* autorstwa prof. dra hab. Edwarda Białka i dra Grzegorza Kowala w 2010 roku, obok blisko stu innych eksplikacji najwybitniejszych oraz najważniejszych niemieckojęzycznych dzieł literackich różnych form powstałych w języku niemieckim i przetłumaczonych na język polski. Oba moje teksty zawierają dogłębną analizę utworów najbardziej znanych polskiemu czytelnikowi. Są to *Zwierzenia kłowna* (*Ansichten eines Clowns*) i *Utracona cześć Katarzyny Blum* (*Die verlorene Ehre der Katharina Blum*). Pierwszy z nich pt. *W imię człowieczeństwa* (*Zwierzenia kłowna*)

rozpaczam od wyjaśnienia mitycznej genezy utworu i symbolicznego znaczenia labiryntu w micie o Ariadnie i Tezeuszu, który w tym utworze uległ swoistemu odwróceniu. Omawiam też szeroki kontekst historyczny i polityczny, na tle którego rozwija się akcja powieści. Dużo uwagi poświęcam igrze werterowskiemu wątkowi – historii nieszczęśliwej miłości nadwrażliwego, egocentrycznego i targanego wewnętrznymi sprzecznościami kłowna do Marii, która poszukując stabilizacji porzuca go i zawiera dobrze rokujący na przyszłość związek z innym mężczyzną. Mimo wielu negatywnych cech, jakie posiada bohater, czyni go autor wyrazicielem swego postulat „pracy żałoby”. Analizuję również walory formalne utworu dostrzegając w jego strukturze pewne cechy powieści łotzykowskiej, a także powinowactwo z powieścią społeczno-obyczajową i psychologiczną.

W drugim artykule pt. *Przeciw źle rozumianej wolności słowa (Utracona część Kathariny Blum)*, opublikowanym w ramach wspomnianego projektu, koncentruję się głównie na wyeksponowanym przez autora i wciąż aktualnym ładunku krytycznym analizowanego dzieła. Mimo że utwór powstał w kontekście historycznym lat siedemdziesiątych XX wieku, do dziś nie stracił na aktualności. Porusza bowiem kwestie upadku uniwersalnych wartości i norm moralnych, a także zakłamania, hipokryzji i pogłębiającej się nierówności, nurtujące współczesną ludzkość. Aktualny wyraz społeczny nadaje opowiadaniu ukazanie tragedii jednostki jako ofiary mass mediów, jakże powszechnej w dzisiejszych czasach.

Ostatni tekst tego bloku tematycznego – *Heinrich Böll in Sachen Polen* – ukazał się w 2014 roku. Impulsem do jego powstania była obserwacja, że w ciągu ostatnich dziesięciu lat zainteresowanie twórczością niemieckiego noblisty wśród czytelników i badaczy uległo znacznemu osłabieniu. Uznałam to za trend niesprawiedliwy. Chodziło mi również o zaakcentowanie nieprzemijających wartości w dorobku Heinricha Bölla w obliczu zbliżającej się trzydziestej rocznicy śmierci pisarza i zasygnalizowanie, że wydane po raz pierwszy w 2003 roku jego „listy z wojny” (*Briefe aus dem Krieg*) nie doczekały się jeszcze w Polsce szerszego opracowania. Równocześnie chciałam wyeksponować polskie motywy w twórczości pisarza, które nie znajdują wprawdzie w jego dorobku wiele miejsca, ograniczają się bowiem tylko do nielicznych tekstów, świadczą jednak wymownie o życzliwym zaangażowaniu Bölla w polskie sprawy.

- **Związki twórczości Johanna Schefflera z kulturą niderlandzką**

Artykuły w języku niderlandzkim powstały na początku mojej pracy naukowej i są efektem studiów niderlandystycznych. Dotyczą jednakże głównie zależności literatury niderlandzkiej i niemieckiej na przykładzie twórczości Johanna Schefflera.

Zadaniem artykułu *Nederlandse motieven in het leven en werk van Johannes Scheffler* (2005) jest przedstawienie związków późniejszego Angelusa Silesiusa z Niderlandami i wpływu pobytu w tym kraju na jego utwory. Natomiast w tekście *Johannes Schefflers theologische geschriften* (2008) omawiam teologiczne traktaty tego znanego głównie z twórczości poetyckiej autora. Zapelniam tym samym istotną lukę w studiach nad dorobkiem literackim tego śląskiego mistyka naświetlając trzecią (obok poezji „protestanckiej” i „katolickiej”) – mało znaną dziedzinę jego aktywności twórczej – religijne traktaty polemiczne, które pozwalają wierniej nakreślić wizerunek Johanna Schefflera, osobowości iście barokowej, skomplikowanej, występującej w swych utworach w odmiennych postaciach. Twórca spokojnych, pełnych zadumy wierszy, a także modlitw przepełnionych mistyczną ekstazą, w traktatach religijnych przeobraża się w ostrego, nieprzejednanego polemistę, zwolennika kontrreformacji.

Do tego samego kręgu tematycznego należy również opublikowany w 2003 roku artykuł *Johannes Scheffler i jego twórczość „protestancka”*, omawiający twórczość Angelusa Silesiusa z okresu wcześniejszego, poprzedzającego jego przejście na katolicyzm. Są to wiersze i traktaty, które nie były dotąd przedmiotem wyczerpujących opracowań.

- **Powiązania literatury z muzyką**

Odrębny obszar moich badań stanowią zagadnienia dotyczące wzajemnych wpływów literatury i muzyki. Ma on dla mnie znaczenie szczególne, łączy bowiem zainteresowania zawodowe z inną moją pasją – muzyką, z którą mam nieustanny kontakt od lat dzieciństwa. Jestem dyplomowanym muzykiem, w latach 1994–2004 swoje zainteresowania i umiejętności muzyczne rozwijałam czynnie uczestnicząc w działalności chóru Uniwersytetu Wrocławskiego Gaudium. Nadal pozostaję wierna muzycznej pasji pełniąc społecznie od 2005 roku obowiązki organisty. W latach 2008–2012 opublikowałam sześć obszernych artykułów, w których opisywałam wspomniane powinowactwa w różnych aspektach – formalnym, motywicznym, tematycznym i biograficznym.

W pierwszym artykule tej serii moich prac pt. *Wolfgang Amadé Mozart als Sinnbild eines gottbegnadeten Künstlers. Alexander Sergejewitsch Puschkins Einakter „Mozart und*

Salieri" (2008) zajęłam się analizą jednego z mniej recypowanych dramoletów Puszkina pt. *Mozart i Salieri*. Zadaniem tego utworu, którego akcja oparta jest na wciąż jeszcze żywym mitem o rzekomym otruciu genialnego kompozytora przez zazdrosnego o jego sławę konkurenta, nie jest jednak prezentacja obu muzyków jako postaci historycznych, lecz ukazanie zasadniczych sprzeczności ich postaw twórczych. Każdy z nich dąży do absolutu, ale żaden nie osiąga sukcesu. Porażkę ponosi zarówno trzymający się wzorców klasycznych racjonalista Salieri, jak też zrywający z konwencjami romantyczno-intuicyjny Mozart. Podobne sprzeczności, jakie zachodziły między bohaterami dramoletu, targały duszą samego Puszkina, któremu jednak bliższa była postawa Mozarta z jego umiłowaniem wolności i niechęcią do obowiązujących norm twórczych.

W kolejnym artykule tej grupy prac pt. *Zwischen Sensualität und Todesahnung. Zum Motiv des Tanzes im Werk von Günter Grass* (2008) wykazuję doniosłość motywu tańca, związanego bezpośrednio z muzyką, w twórczości Güntera Grassa. Taniec, jak dowodzę, występuje w wielu jego utworach (powieściach, opowiadaniach i esejach), stając się w końcu motywem przewodnim zbioru poezji *Letzte Tänze* z roku 2007. W omawianych w artykule tekstach Grassa taniec pojawia się w dwóch odmiennych formach. Pierwsza przybiera kształt klasyczny i ma ścisły związek z wpływem na pisarza jego pierwszej żony – tancerki baletowej. Ten typ tańca, w którym istotną rolę odgrywają również treści pozamuzyczne (np. akcja, sceneria), nie wzbudzał jednak w Grassie większego zainteresowania. Uważał go za sztukę zrutynizowaną, mającą charakter naśladowczy, pozbawioną spontaniczności. Bardziej zaś pociągał pisarza taniec towarzyski, mniej skonwencjonalizowany, pozwalający na znaczny udział improwizacji. Toteż właśnie ten rodzaj tańca przeważa w utworach niemieckiego noblisty pełniąc ważną funkcję tła społeczno-obyczajowego naświetlającego obraz życia niemieckiego mieszczaństwa, jego formy relaksu i rozrywki. Często pełni też funkcję psychologiczną będąc wyrazem wewnętrznych pragnień, emocji, a także uniwersalną metodą komunikacji między ludźmi.

Badaniem podobieństw środków wyrazu muzyki i literatury zajmuję się w artykule *Das Ringen mit dem lieb-gehassten Schicksal in „pathetischen Symphonien“ von Peter Iljitsch Tschaikowsky und Klaus Mann* (2009). Podobieństwa dostrzegam już w biografii twórcy powieści i jej bohatera, mimo że obaj przynależeli do innych czasów i kultur. Ponadczasowe związki i koligacje duchowe między nimi podkreślał zresztą Klaus Mann, który twierdził, że obcowanie z romantyczną i nastrojową muzyką rosyjskiego kompozytora było dlań swego rodzaju panaceum na dręczącą samotność. Szczególną uwagę w tym artykule

zwracam na ważkość programatyki w *Symfonii Patetycznej* Piotra Czajkowskiego i *Symphonie Pathétique* Klausa Manna.

Istotny fragment moich badań z tego zakresu stanowi artykuł *Królowa i święta: postać Jadwigi Andegaweńskiej w pieśniach* (2010), wyróżniony przez recenzenta tomu *W poszukiwaniu prawdy: chrześcijańska Europa między wiarą a polityką*, w którym się ukazał oraz nagrodzony Perłą św. Jadwigi Królowej przez fundację The Queen Jadwiga Foundation (Toorak, Australia). Analizuję w nim zagadnienia formalne i stylistyczne warstwy literackiej i muzycznej pieśni poświęconych królowej Jadwidze, stanowiący interesujący obszar badawczy z pogranicza muzyki i literatury. Pieśni te są istotnym składnikiem polskiej kultury chrześcijańskiej i narodowej, a także świadectwem ożywionego kultu świętej. W skład omówionego zbioru wchodzi: pieśń historyczna, dwie pieśni z chórem i orkiestrą oraz pieśni jednogłosowe. Wszystkie utwory charakteryzuje przejrzystość metryczna i muzyczna oraz podział stroficzny. Kształtują one na ogół stereotypowy obraz królowej jako opiekunki sierot, wspomożycielki ubogich, osoby szerzącej miłość bliźniego. Mocno eksponowana jest zatem jej empatia, umiejętność współczucia i poszukiwanie drogi do Boga poprzez uczynki miłosierdzia.

Kontynuacją badań nad pieśniami poświęconymi św. Jadwidze jest przyczynek *Hymny szkół jadvizanskich jako dydaktyczne pieśni użytkowe* (2010). Utwory te stanowią odrębną grupę pieśni świeckich na cześć świętej królowej. Hymny szkolne kojarzą się często z patriotyczno-patetycznymi utworami poprzednich epok, z trudnymi do wyśpiewania, niezrozumiałymi wersami, przepełnionymi rymami nie najwyższych lotów. Mimo tej nieco pejoratywnej konotacji tradycja pisanie i wykonywanie uroczystych pieśni szkolnych przetrwała, a nawet wykazuje wyraźną tendencję rozwojową. Hymny szkół jadvizanskich powstały po kanonizacji Jadwigi Andegaweńskiej, a więc po 1997 r., a co za tym idzie, wolne są od agitacyjno-politycznych przesłanek. Wprawdzie zgodnie z założeniami i definicją gatunku napisane są w patetyczno-podniosłym stylu, służą celom dydaktycznym, ale odznaczają się dużą różnorodnością stylistyczną, treściową i muzyczną.

Na kwestiach strukturalnych wspólnych muzyce i literaturze skupiam się również w artykule *O muzyczności formy sztuki teatralnej Theresii Walser „Tak dziko już od dawna nie jest w naszych lasach”* (2012), mimo że adaptacja terminów muzycznych do wymagań nauki o literaturze i samej literatury, z racji rozbieżności kodów, którymi posługują się obie dziedziny sztuki, bywa ryzykowna. Jednak zgodnie z klasyfikacją typów „muzyczności” w literaturze przyjętą przez Andrzeja Hejmeja możliwe jest komponowanie struktury dzieła

literackiego według zasad form muzycznych, toteż rozważania nad podobieństwami konstrukcyjno-formalnymi muzyki i literatury wydają się być zasadne. Wprawdzie tytuł sztuki teatralnej Theresii Walser nie wywołuje bezpośrednich konotacji z muzyką, jednak związki literacko-muzyczne są tu niezaprzeczalne. Analogie te spowodowały zresztą dużą rozbieżność zdań między krytykami w kwestii przynależności gatunkowej sztuki. Dopatrywano się w niej związków z sonatą, symfonią czy operetką. Analizując utwór, dostrzegam powtarzalność pewnych form i treści, co nasuwa nieodparte skojarzenia z pracą motywiczną utworu muzycznego. Dopatruję się też wyraźnych podobieństw formalnych sztuki Theresii Walser do wariacji i allegra sonatowego, stwierdzam jednak, że nie identyfikuje się ona formalnie z żadną z nich. Ostatecznie konstatuje, że pod względem formalnym i treściowym sztuka *Tak dziko już od dawna nie jest w naszych lasach* najbardziej przypomina strukturę rozbudowanego ronda.

- **Kierunki artystyczne niemieckich sztuk teatralnych po 1989 r.**

Jednym z pierwszych moich tekstów dotyczących sztuk teatralnych jest opublikowany w 2004 roku artykuł „*Kaspar*” von Peter Handke als ein Lehrstück über die anonyme Macht der Sprache, w którym ukazuję, posiłkując się poglądami Benjamina Lee Whorfa, Ludwiga Wittgensteina i Leona Zawadowskiego, jaki wpływ na postrzeganie rzeczywistości przez główną postać ma przyswojenie przez nią podstaw werbalnego komunikowania się. Zgodnie z teoriami wspomnianych uczonych język wpływa na wszystko, co odbieramy zmysłami, zmusza do zwracania uwagi na pewne elementy otoczenia, które percypujemy przez jego pryzmat. Język, mowa stają się tym samym swego rodzaju narzędziem władzy, podporządkowującej sobie jednostkę. Dlatego też *Kaspara* można traktować jako sztukę-manifest, piętnującą konkretny model władzy lub aparat nacisku. Ponieważ jednak Peter Handke występował przeciwko takiemu ujęciu, należy ją raczej odczytywać w kategoriach uniwersalnych jako ostrzeżenie i protest przeciwko wszelkiego rodzaju rygorom społecznym, ograniczającym swobodę jednostki, prowadzącym do zatracenia osobowości, bierności i uległości.

Badania nad niemieckimi sztukami współczesnymi, powstałymi na przełomie lat 80. i 90. minionego wieku i później, prowadzę od 2008 roku. Jednym z pierwszych efektów tej pracy jest artykuł *Zur Aufnahme der Theaterstücke von Ingeborg von Zadow auf polnischen Bühnen* (2010) dotyczący polskiej recepcji twórczości wymienionej w tytule autorki, piszącej głównie sztuki dla dzieci. Motywacją studium z tego zakresu był duży sukces sztuk von

Zadow w Polsce, wielokrotnie wyróżnianych na festiwalach dziecięcych teatrów laickich oraz pozytywny odbiór jej twórczości w krytyce. Ukazując recepcję poszczególnych utworów dramatopisarki stwierdziłam, że popularność i przychyłność sobie zarówno wśród krytyków, jak i publiczności (zresztą nie tylko w Polsce) zyskały one dzięki interesującemu ujęciu problematyki propagującej wartości uniwersalne.

Artykuł pt. *Diagnose der Welt in Theaterstücken von Dea Loher* (2012) stanowi próbę charakterystyki twórczości innej, bardzo znanej współczesnej dramatopisarki niemieckiej. Jej sztuki cenione są przede wszystkim ze względu na ciekawe łączenie pierwiastków dwóch sztuk – literatury i teatru. Ponadto są one bardzo zróżnicowane pod względem formalnym – Dea Loher tworzy zarówno miniatury, monodramy, jak również dramaty stacyjne i psychodramy. Jednym z głównych motywów, przewijających się przez jej utwory, jest zagadnienie przemocy. Wiele uwagi poświęca zwłaszcza problemowi cierpienia i winy (*Adam Geist*, *Blaubart – Hoffnung der Frauen*). Z dużym zaangażowaniem ukazuje też związki toksyczne (*Blaubart*, *Manhattan Medea*, *Tätowierung*, *Klaras Verhältnisse*) oraz relacje patologiczne (*Unschuld*, *Das letzte Feuer*, *Diebe*). Chętnie podejmuje aktualną tematykę społeczno-krytyczną, często sytuując swych bohaterów w kontekście polityczno-historycznym (*Olgas Raum*, *Leviathan*, *Fremdes Haus*, *Manhattan Medea*). Jej wizja świata jest zdecydowanie przytłaczająca i ponura. Z uwagi na różnorodność form i tematyki, podejmowanej przez tę autorkę, trudno zaliczyć jej twórczość do ściśle określonego kierunku.

Neo-Brutalismus, Neo-Turpismus oder Neo-Realismus? Marius von Mayenburg – Aspekte seines Werkes (2013) to kolejna moja praca będąca wynikiem badań nad współczesną dramaturgią niemiecką. Zainteresowanie brzydotą i dewiacjami psychicznymi dostrzegam już w pierwszych utworach scenicznych Mariusa von Mayenburga, ale nasilenie owych fascynacji zjawiskami i stanami patologicznymi zauważalne jest zwłaszcza w jego późniejszych, bardziej znanych sztukach teatralnych – *Parasiten* (*Pasożyty*) i *Feuergesicht* (*Ogień w głowie*) dotyczących niezwykle mrocznych stron ludzkiej natury i strasznych przeżyć. W jego utworach dramatycznych występują mordercy, podpalacze, gwałciciele, czyli bohaterowie o wyraźnie wypaczonej psychice, mający duże kłopoty z nawiązaniem prawidłowych relacji z otoczeniem. Są to zazwyczaj postacie pozbawione moralnych skrupułów, negujące wszelkie normy i wartości. Pod tym względem dramaturgia Mariusa von Mayenburga wykazuje pewną zbieżność z brytyjskim neobrutalizmem, a także ekspresjonizmem i turpizmem, czyli orientacjami literackimi, których istotną cechą był antyestetyzm, opozycja wobec zastanych kanonów i wzorców. Nasilenie tych tendencji

w literaturze konstatowali już zresztą Hermann Weiße, Karl Rosenkranz i Theodor W. Adorno. Należy jednak podkreślić, że Marius von Mayenburg nie dąży w swych utworach ku programowej antyestetyce, nie zamierza ostentacyjnie szokować czy gorszyć. Uważa bowiem, że negacja wzorów czy moralności jest cechą charakterystyczną współczesnego życia, toteż literatura nie może tego typu zjawisk pomijać, przeciwnie winna je sygnalizować i ukazywać, pobudzając odbiorców do zajęcia stanowiska, do dyskursu publicznego.

Mój inny artykuł, poświęcony temu dramatopisarzowi – *Polskie inscenizacje „Męczenników” Mariusa von Mayenburga – studium recepcji* – dotyczy obecności jego sztuk na polskich scenach teatralnych. Trzeba zaznaczyć, że zainteresowanie jego twórczością dramatopisarską w ostatnich latach zarówno w Niemczech, jak i w Polsce wyraźnie wzrosło, co należy wiązać z aktualnością i drażliwością podejmowanej przez niego problematyki. Ukazuje bowiem niepokojące zjawiska społeczne, zwłaszcza przybierającą na sile falę przemocy i brutalizacji współczesnego życia. W chwili obecnej Marius von Mayenburg należy do najpopularniejszych dramatopisarzy niemieckich. Cieszy się zresztą rozgłosem nie tylko we własnym kraju, lecz również w całej Europie, gdzie jest uważany za jednego z najbardziej wziętych dramaturgów niemieckich. O polskiej recepcji dramatów Mariusa von Mayenburga, wystawianych u nas do 2008 roku, już częściowo pisano. W swoim artykule nawiązuję do tych publikacji, skupiając się na recepcji ostatniej przedstawionej polskiej publiczności sztuki Mariusa von Mayenburga pod tytułem *Męczennicy*. Stwierdzam, że ten utwór, poruszający równie aktualne i drażliwe kwestie jak poprzednie jego utwory (*Pasożyty*, *Ogień w głowie*), wzbudził w Polsce duże zainteresowanie wśród publiczności i krytyków, które objawiło się zwłaszcza po opublikowaniu jego tekstu w przekładzie Elżbiety Ogrodowskiej-Jesionek na łamach pierwszego numeru „Dialogu” w 2014 roku. Wyrazem tego jest fakt, że sztuka *Męczennicy* Mariusa von Mayenburga w dalszym ciągu utrzymuje się w repertuariach teatrów polskich.

W artykule *Luftballons und Luftschlösser: Roland Schimmelpfennigs Stück „Vier Himmelsrichtungen”* (2015) przedstawiam wyniki analizy tekstu jednej z najnowszych sztuk Rolanda Schimmelpfenniga, w której zauważam obecność motywów jego poprzednich utworów (m.in. kwestii zazdrości), podanych w nieco zmodyfikowanej formie, a także podjęcie zagadnień nowych, dotyczących takich chorobliwych stanów psychicznych jak lękliwość i fobie, niewystępujących w jego twórczości z wcześniejszego okresu. Dostrzegam również nawiązanie do filozofii antycznej, zwłaszcza tzw. koncepcji czterech żywiołów i teorii humoralnej. Szczególną uwagę zwracam na monologiczną strukturę dramatu, w której

akcja jest wątpliwa, fragmentaryczna, bohaterowie zaś to przedstawiciele określonych stanowisk lub uosobienie pewnych typów. W ostatecznym rozrachunku utwór Rolanda Schimmelpfenniga klasyfikuję jako sztukę o charakterze filozoficzno-psychologicznym podejmującą ważne zagadnienia egzystencjalne.

Zwieńczeniem badań nad kierunkami rozwoju i paradygmatami współczesnego dramaturgii niemieckiej jest trzecia moja monografia *Irrwege, Irrgärten, Irritationen. Entwicklungsrichtungen der deutschen Theaterstücke nach 1989*, opublikowana w 2016 roku. Stwierdzając, że prace poświęcone temu tematowi w polskiej krytyce mają charakter przyczynkowski i wyrywkowy, dotyczą bowiem wąskich aspektów zagadnienia, analizy odrębnych utworów bądź ich recepcji, podjęłam w niej próbę całościowego, syntetycznego ujęcia najnowszej niemieckiej dramaturgii z uwzględnieniem jej obecnych kierunków rozwoju, poszukiwań tematycznych i formalnych oraz kontekstu historycznoliterackiego. Bazę materiałową pracy stanowią teksty powstałe na przełomie XX i XXI stulecia. Dokonując ich selekcji, w charakterze egzemplifikacji wybrałam utwory najbardziej reprezentatywne, jaskrawo wyrażające tendencje rozwojowe niemieckiej dramaturgii ostatnich lat, cieszące się szerokim rozgłosem w Niemczech i innych krajach.

Część główną pracy podzieliłam na dwa bloki, spięte klamrą przedmowy i wstępu (rozdział 1 i 2) oraz podsumowania. W rozdziale trzecim prezentuję sylwetki twórcze najwybitniejszych niemieckich dramaturgów, takich jak Heiner Müller, Tankred Dorst, Rolf Hochhuth, Botho Strauß, Rainald Goetz), którzy zadebiutowali na długo przed rokiem 1989 i położyli podwaliny pod rozwój najnowszej niemieckiej dramaturgii. W czwartym zaś omawiam dramaturgię autorów młodszej generacji, których sztuki weszły na deski scen teatralnych dopiero po 1989 roku. Są wśród nich René Pollesch, Roland Schimmelpfennig, Marius von Mayenburg, Dea Loher, Theresia Walser, Gesine Danckwart.

Analizując ich różnorodne pod względem tematycznym i językowo-stylistycznym dzieła, zmierzałam do wyjaśnienia następujących kwestii: jakie czynniki determinowały tematykę i motywy tych utworów? Jakie postacie i środowiska prezentują? Jakie zostały w nich użyte środki artystyczne? Zamieszczone w pracy zdjęcia z polskich inscenizacji wybranych sztuk mają na celu bodaj częściowe oddanie atmosfery tych spektakli, świadczą o ich popularności w Polsce. Ponieważ o odbiorze tych sztuk w polskiej krytyce sporo już napisano, problem ten w swej pracy tylko sygnalizuję.

A.K.S.

- **Niemiecka literatura pop na przełomie XX i XXI w.**

Od 2010 roku wiele uwagi poświęcam zagadnieniom związanym z najnowszą prozą niemiecką i kwestią literackiego popu. Z tego zakresu opublikowałam pięć prac, w tym wspomnianą już wcześniej monografię.

Pierwszą moją publikacją z tego obszaru badawczego jest artykuł *Berlińskie impresje Władimira Kaminera* (2013). Twórczości tego „najpopularniejszego w Niemczech Rosjanina” postanowiłam przyjrzeć się bliżej ze względu na jego wielką produktywność i poczytność (kolejne zbiory opowiadań tego pisarza przez wiele tygodni znajdowały się na niemieckich listach bestsellerów). W swym artykule przeprowadzam analizę najbardziej znaczących utworów Władimira Kaminera, eksponując charakterystyczne dla jego prozy tematy i właściwości formalne. Poczynione uwagi pozwoliły mi stwierdzić, że sądy krytyków zarzucających pisarzowi skłonność do banału oraz produkowanie tandety są mocno przesadzone i krzywdzące.

Opublikowany w 2015 roku artykuł *Zwischen neuer Dekadenz und gewöhnlichem Trübsinn – Das popkulturelle „Manifest” „Tristesse Royale” aus heutiger Perspektive* (2015) jest obszernym studium programu estetycznego nowego zjawiska kulturalno-literackiego Niemiec z 1999 roku. Przeprowadzona w nim analiza książki *Tristesse Royale*, dokonana z perspektywy 15 lat po jej publikacji, umożliwiła mi wydanie pełniejszej, bardziej obiektywnej opinii o tym sztandarowym, wzbudzającym liczne kontrowersje utworze niemieckiego popu, dostrzec jego związki z dandyzmem i kampem, a także określić jego miejsce i rolę w dalszym rozwoju tego nurtu współczesnej literatury.

Artykuł pt. *Die Rückkehr in das „Kindheitsparadies”. „Generation Golf” von Florian Illies als Beitrag zur Erinnerungsliteratur* dotyczy innego, niezwykle ważnego dzieła niemieckiej literatury, jednoznacznie kojarzonego z drugą falą pop-literatury, przeżywającej swój rozkwit na przełomie XX i XXI stulecia. Badam w nim sposób ujęcia wspomnień i procesu wspominania w utworze Florian Illies *Generation Golf*, a także jego technikę kształtowania obrazu historycznego. Artykuł jest zatem próbą odpowiedzi na następujące pytania: jak traktuje pisarz wspomnienia? Jak je selekcionuje, modyfikuje i przetwarza? Wyjaśniając te kwestie, odwołuję się do teorii indywidualnej i zbiorowej pamięci kulturowej sformułowanej przez Jana i Aleidę Assmannów.

Podobną problematyką zajmuję się w artykule *Kreacja wspomnień w „Alej Słonecznej” Thomasa Brussiga*. Pamięć i wspomnienia przybierają tu jednak inny wyraz, dotyczą bowiem NRD, kraju już nieistniejącego, który, jak się wydaje, raczej nie powinien

budzić nostalgii i potrzeby upamiętnienia. Thomas Brussig sądzi inaczej. Uważa, że nie wolno globalnie skazywać na zapomnienie doświadczeń i przeżyć mieszkańców Niemiec Wschodnich, gdyż w ich dzieciństwie jak i w życiu dorosłym było niemało chwil zasługujących na zapisanie dla potomnych. W *Alei Słonecznej* Thomas Brussig wskrzesza głównie pamięć kolektywną, w której „obrazy stają się ikonami, a opowiadania mitami”. Zarzucano pisarzowi hołdowanie ostalгии, tymczasem jego utwór jest raczej przejawem „delikatnej poezji sprzeciwu”, nie należy jednak do literatury *stricte* obrachunkowej.

Większość moich prac ukazała się w polskich czasopismach punktowanych przez MSW, takich jak „Germanica Wratislaviensia”, „Orbis Linguarum”, „Studia Niemcoznawcze”, „Studia i Szkice Slawistyczne” oraz „Neerlandica Wratislaviensia” (znajdującej się obecnie na liście European Reference Index for the Humanities – ERIH), lub w wydawnictwach zagranicznych – Neisse Verlag, Praesens Verlag, Vandenhoeck & Ruprecht. We wszystkich swoich pozycjach opublikowanych w Polsce i za granicą dokonuję szeroko zakrojonej analizy literatury podmiotu i przedmiotu, co znajduje odzwierciedlenie w rozbudowanych partiach bibliograficznych tych publikacji. Mimo tematycznej i metodologicznej różnorodności, świadczącej o różnaitości moich zainteresowań badawczych nietrudno znaleźć w moich tekstach wzajemne odniesienia i nawiązania.

W najbliższym czasie planuję kontynuację badań nad różnymi odmianami, przejawami, wymiarami i funkcjami tzw. irytacji w literaturze współczesnej, w ramach Partnerstwa Międzyinstytutowego Fundacji Alexandra von Humboldta (współpraca z Zakładem Nowej Literatury Niemieckiej oraz Dydaktyki Literatury i Dydaktyki Mediów Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Justusa Liebiga w Gießen) oraz poszerzenie studiów nad współczesnym dramatopisarstwem niemieckim.

Agnieszka Kodzis-Sofińska